

JURIJ KAZAKOV, A LÍRAI NOVELLISTA

DR. HEKLI JÓZSEF

(Közlésre érkezett: 1970. december 2.)

Jurij Kazakov a szovjet próza „új hullámának” egyik jelentős és nagyon tehetséges képviselője. Már első novelláskötetével egy csapásra népszerű lett a szovjet olvasók milliós táborában. Kazakov debütálása az irodalomban egybeesett a személyi kultusz maradványainak felszámolásával, vagyis azzal a korszakkal, amelyben jelentős változások mentek végbe a társadalmi és művészi életben egyaránt. Elbeszélései egyértelműen polemikus töltésűek, szembeszállnak az élet irodalmi idealizálásával, az emberi kapcsolatok leegyszerűsítésével és korunk ellentmondásainak és a valóság bonyolult viszonyainak szimplifikált értelmezésével.

Jurij Kazakovra — éppúgy, mint az „új hullám” többi fiatal elbeszélőire — a forrongó igazságszeretet, lázas kísérletezés és az állandó, nyugtalan keresés jellemző. Az „új hullám” prózaírói vállvetve a poézis új mestereivel a művész fokozott társadalmi felelősségét hirdették, s műveikben mellőzték a dogmákat, a lakkozás, a szükségtelen heroizálás módszereit.

A fiatal prózaírók — köztük Kazakov is — sokszor szakítottak a tradicionális ábrázolásmóddal, s vagy új, szokatlan formákkal jelentkeztek, vagy valamelyik klasszikus nagyság stílust inspiráló nyomdokán indultak meg.

Jurij Kazakov írásaiból is világosan kitűnik, milyen hagyományokat követ, s milyen nagy szerepet játszik írás-eszményének kialakításában a költői próza Turgenyevtől Pausztovszkijig húzódó vonulata. Kazakov az orosz novella turgenyevi—csehovi—bunyini hagyományait folytatja finom művészettel. Kétségtelen, hogy elbeszéléseiben néha szembetűnő a klasszikus mesterek motívumainak, stílusfogásainak a felhasználása, s ezért néhányszor a tradíciók túlzott utánzásának a vádja érte a fiatal prózaírókat. A tradíciókhoz való túlságos ragaszkodás az önálló művésszé fejlődés akadályozója lehet. De a hagyományokhoz való hűség és ragaszkodás nem feltétlenül egyenlő az epigonizmussal. Kazakov tradícióhűsége első sorban arra szolgál, hogy a klasszikus próza kimeríthetetlen értékeiből, tématarából újabbakat bányásson a felszínre. A klasszikus hagyományokhoz ragaszkodva Kazakov mégis a mai emberről, életkörülményeiről, örömről, bánatáról ír, hiszen köztük él, velük érintkezik.

Ezért akkor is a mai embert, a mai valóságot érezzük az elbeszéléseiben, ha valamely régebbi témára írt új variációt. Kazakovot minden érdekli, ami mai és elgondolkodtató, sőt próbálja megérteni a számára szokatlan jelenségeket is. Nemcsak a kolhoz, a városi ifjúság, az élet magányosai, a szerelem hagyományos, de azért mindig meghökkentő változosságokat felmutató útjai érdeklik, hanem a múltba is visszatekint, közelebe és távoliba egyaránt, s az éles szemű, konfliktus-látó író mindig talál olyan témát, amely érdeklődésre tart számot s őszintén figyelmet érdemel.

Kazakov az érzések és hangulatok kitűnő tolmácsolója. Effajta elbeszéléseiből általában hiányoznak a „nagy” témák, a heves konfliktusok, sokszor még az érdekesen bonyolódó cselekmény is, s helyettük „csupán” egy-egy intim pillanat, visszafojtott érzés, önfeledt, merengő hangulat varázslatos képét villantja fel. A hős nem cselekszik, nem küzd, nem megy valahonnan valahová, csak egy hangulatot intonál, ebbe merül el, ebben él. Ilyenkor megszűnik számára létezni a világ, a hangulat magával ragadja, elzsongítja, kiszakítja a hétköznapi dobogásából. Az érzelem és hangulat gazdag áradása minden jelentősebb cselekmény nélkül is kitölti az elbeszélést. Ezek a novellái nagyszerűek.

Eseménydús elbeszéléseiben is gyakran ötvöződik a cselekmény erősen lírai elemekkel. Kazakov sohasem tagadja meg lírai hajlamát, s néha ellirizál jelentős momentumokat is. A túlzott lirizálás, a csak érzelmi elemzés veszélyei itt-ott előbukkannak novelláiban. A szép részletek, a megindító mozaikok halmazában elvész néha a szépen megkomponált konfliktus, s a problémafelvetés is veszít szenvedélyes telítettségéből.

Jurij Kazakov kétségkívül nagyon tehetséges novellista, aki még bizonyos tekintetben az útkereső írók sorában áll, s fokozott lírai hangolása azt engedi sejteni, hogy még nem talált végleges művészi utat a maga számára.

I.

Jurij Kazakov helyét kijelölni a mai prózában nem könnyű feladat. Változatos, de mégis jellegzetes témavilága, sajátos lírai hangulatteremtése, a keményebb konfliktusoktól való idegenkedése mind olyan tényezők, amelyek megnehezítik az író pontos elhelyezését a kortársi irodalomban.

A mai szovjet irodalmat nagyjából három fő vonulat jellemzi, amelyek jelentősen eltérnek egymástól, de mégis több érintkezési pontjuk is van, s alkalmanként hatást gyakorolnak egymásra. „Az első — mondjuk: Simonovtól Nyikolajeváig — lényegében tovább variálta a már kimerült sémákat, mindössze úgy rendezte át szerkezetüket, hogy az ország életének új politikai fordulata láthatóvá váljék a kompozícióban. A második, amelyet Szolzsenyicin és a fiatal lírikusok neve fémjelez, radikálisan félretolta az elévült formulákat, és belevágott abba az irdatlan feladatba, hogy újra írja népe közelmúltjának lelki történetét, a megvesztegethetetlen, mert szocialista, igazságszeretet és igazságkeresés jegyében. A harmadik típust olyan — egymástól egyenként erősen különböző — írók alkotják, mint például Nyekraszov vagy Nagibin, akik már akkor sem vállalták a lakkozást, a sémát, amikor az orosz lírát és prózát elborították a zsdanovi

esztétika hullámai. Amennyire jogosulatlan volna ezt az esztétikai különállást reakciós szempontoktól vezéreltetve átfesteni, éppen annyira szükségtelen dramatizálni jelentőségét: csupán abból állott, de ennek persze megvolt a maga súlya, hogy ezek az írók nem alkalmazkodtak az őszintétlen és egyre fokozódó pátosz légköréhez, hanem ragaszkodtak a mindennapok ábrázolásához, amelyekben a valóságos ember él, és minden különösebb elméleti vita mellőzésével elutasították a forradalmi romantika doktrínáját. Az ő számukra a XX. kongresszus fordulata főként azt jelentette, hogy eredeti tendenciájukat most már szabadabban érvényesíthették.

Kazakov olvasója számára világos, hogy ő az első típussal semmiféle lelki összeköttetést nem tart fenn — ez már csak „generációs” okokból sem képzelhető el —, s az is szemmel látható, hogy szoros kapcsolat fűzi a harmadik csoport íróihoz” [1].

A harmadik vonulathoz tartozó írók — köztük Kazakov is — főképpen a mai élet eseményeit, tényeit veszik vizsgálat alá, s minden kendőzés és szépités nélkül tárják fel azokat. Az e típushoz tartozó írókat tehát elsősorban szemléletmódjuk és témaviláguk rokonítja, a különbségeket a szerkesztésmódban, a jellemformálásban, az események felületesebb vagy mélyebb ábrázolásában kell keresnünk. Kazakov elbeszéléseinek egy részében még a felületeket „simogatja”, s nem mer határozottan a mélybe vágni. Más novellái éppen arra engednek következtetni, hogy az író a jelenségek gyökerét kutatja, a különböző emberi magatartásokat, reagálásokat veszi művészi vizsgálat alá a megszokott és szokatlan emberi szituációkban. Arra is választ keres, hogyan próbál az ember alkalmazkodni környezetéhez vagy éppen kirívóan kiszakadni belőle. A különféle jellemek egymáshoz való vonzódása, más esetekben ugyanezek merev taszító hatása, az emberi jellem változatos bonyodalmi, következtelenségei — mindez a legfigyelemreméltóbb, a legérdekesebb az író eddigi életművében.

Kazakov, a még viszonylag fiatal író, 1927-ben született Moszkvában. Előbb építőipari technikumba jár, majd 1946-tól zenét tanul, és két esztendeig különböző zenekarokban játszik. 1952-ben jelenik meg nyomtatásban első műve, egy jelentéktelen egyfelvonásos. Első sikeres elbeszélése a *Falusi állomáson*, 1953-ban jelent meg. A *Teddy* (1956) már önálló kis könyvként lát napvilágot. Ez időben a Gorkij Irodalmi Intézet hallgatója. 1958-ban fejezi be tanulmányait, s ekkor már rendszeresen közlik elbeszéléseit a szovjet folyóiratok. Összegyűjtött novelláinak első kötete ugyanabban az évben jelenik meg *Mányka* (Манька) címmel. További írói pályáját egyre szebb sikerek kísérik, s egymás után kerülnek kiadásra újabb elbeszéléskötetei. A legjelentősebbek a *Falusi állomáson* (На полустанке 1959), *Útközben* (По дороге 1961), a *Könnyű élet* (Лёгкая жизнь 1963), *Kék és zöld* (Голубое и зелёное 1963), a *Kenyér illata* (Запах хлеба 1965) és a *Ketten decemberben* (Двое в декабре 1966).

Jurij Kazakov eddigi életútja nem bővelkedik különös eseményekben, de az évek folyamán számos nagyszerű utazást tett, többek között a Szovjetunió természeti jelenségeiben különösen bővelkedő északi partvidéken, ahonnan rendkívül gazdag és változatos élményekkel tért vissza. Kötetnyi riport-, illetve novella-füzért tett közzé az ottani benyomásairól *Északi*

napló (Северный дневник 1961.) címmel. Sok más elbeszélésének témáját is az északi utazás eseményeiből merítette.

Kazakov elbeszélésének témái szinte kivétel nélkül érdekesek, megkapók, annak ellenére, hogy többségük nem ismeretlen vagy különleges. A *Voproszi literatury* című folyóirat egyik ankétján maga az író vallott arról, milyen élmények, problémák foglalkoztatják leginkább. „Élményanyagom alkalmasint ugyanaz, mint kortársaim nagy többségének. Gyermek- és ifjúkoromban a háború, nélkülözések és éhezés, azután tanulás, munka és ismét munka... Egyszóval, az élményanyag nem túl változatos. De én hajlok afelé, hogy fontosabbnak tartsam a szellem élményeit. Az író számára ez különösen fontos. A szellemi élményekben gazdag ember fel tud emelkedni olyan fokra, hogy alkotásaiban kifejezze a kort, még akkor is, ha külső eseményekben élete nem bővelkedik.

Mind a mai napig nem választottam ki magamnak valami különleges problémát. Azt hiszem, hogy minden író, aki veszi magának azt a bátorságot, hogy az igazi irodalomhoz számítsa önmagát, egész életében a problémák egy meghatározott körével foglalkozik. A boldogság, és a boldogság fajtái, a szenvedések és legyőzésük, a néppel szembeni erkölcsi elkötelezettség, a szerelem, önmagunk megértése, a munkához való viszony, a bennünk rejtőző gonosz ösztönök — íme néhány azon problémák közül, amelyek foglalkoztatnak. Ugyanezen problémákkal állandóan találkozom legtehetségesebb prózaíróink és költőink műveiben, különbség csak a problémák felvetésének módjában van.”

A továbbiakban — a teljesség igénye nélkül — sorra vesszük azokat a főbb problémaköröket, amelyek Kazakov jelentősebb elbeszéléseit megtöltik.

II.

Kazakov elbeszéléseinek témái rendkívül változatosak, sokrétűek. De bármiről ír, mindig a mai embert állítja a középpontba. Az élet mindennapos tényei, a szűkebb környezet eseményei, a véletlenek a legkülönbözőbb hatásokat gyakorolják az emberre, s az író éppen ezeket a hatásokat kutatja. Nem ábrázol „óriási” eseményeket, mindent elsőpró sorsfordulatokat, „nagy” embereket, hanem a hétköznapi egyszerű emberét, napi küzdelmeit, érzésvilágát, hangulatskáláját veszi vizsgálat alá. Kazakov tudatosan szűkebbre vonja mondanivalójának körét, s ezért maradnak ki belőle általában a viharos sorsfordulatok. Elsősorban a hétköznapi erkölcsi értékének vagy éppen értéktelenségének titkait kutatja. Kazakov számára a világ elsősorban érzéki benyomások összessége, ábrázolásmódja és természetleírásai is ezt támasztják alá.

A fiatal prózaíró szerteágazó témavilágából azokat választjuk ki a továbbiakban, amelyeket a legjellemzőbbnek tartunk, s amelyek leginkább magukon viselik az író sajátos szemléleti és ábrázolástechnikai jegyeit.

Az első nagyobb témakörbe a mai életről komponált kis mozaikképek tartoznának. Nem egyszerű, sematikus elbeszélések ezek, hanem változatos, feszülő belső tartalommal rendelkező finom, lírai életképek. Egyrészt a mindennapok megszokottabb eseményeit elemzi művészi prózában, másrészt az élet intimebb kapcsolatait boncolgatja. A szerelem, az őszinte

barátság, az élménykeresés, a hirtelen érzelemváltozás, a bizonytalan vágyakozás sokszor kifürkészhetetlen útjait kutatja. E témacsoport egyik legjellegzetesebb elbeszélése az *Égszínkéék történet* (Голубое и зеленое.) A novella meséje egyszerű, banális. Aljosa, a nagydiák, hevesen beleszeret a szép Liljába s a lány viszont. E szép, ártatlan szerelem finom hangú leírása adja a mű egész cselekményét. A fiú egy időre északra utazik, de visszatérése után még magasabbra csap érzelmük lángja. Egy idő után azonban Aljosa megérzi, hogy kezdenek távolodni egymástól, beszélgetéseik üresen konganak, a lány közönyös sőt érthetetlen. Szakítás, nagy lelki szomorúság, tétova bizonytalanság, aztán az élet gyógyító keze segít Aljosán. Már nyugodtan gondol a fiú a hűtlen kedvesre. Az író filozófikus elmélkedéssel fejezi be a novellát: „Semmi sem örökké tartó ezen a világon, még a bánat sem. Mert az élet nem áll meg. Nem, sohasem torpan meg az élet, átveszi a hatalmat a lelkünkben, és minden szomorúság szertefoszlik, mint a füst. Szétfoszlanak az apró emberi bánatok, amelyek egészen eltörpülnek az élet mellett. Ilyen nagyszerűen van berendezve a világ” [2].

Az elbeszélés egy lírai monológ, első személyben mesél a hős. A múltbeli történetet jelen időben halljuk, s ezért a primer érzés közvetlenségére lengi át az egész novellát.

A két ifjú hőst kizárólag az érzelmeiken keresztül jellemzi az író. A kölcsönös szerelem az egyetlen összekötő kapocs köztük, egyéniségüket, jellemvonásaikat mind ennek az érzésnek rendelik alá. Éppen ezért emberi tulajdonságaikat nem is nagyon ismerjük meg, hiszen ezek kevésbé befolyásolják egymáshoz való kapcsolatukat, mert azt kizárólag a hirtelen fellobbanó, de kérészerű szerelmük determinálja. Éppen ezért a cselekmény folyamán a hősök nem sokat fejlődnek, csupán aktív szereplői egy érzelmi folyamatnak.

Ügyes párbeszédeket találunk az elbeszélésben, amelyek nagyszerűen élénkítik az egyébként eléggé ismert történetet. Néha azonban az életszerű hangot, bizonyos irodalmi hangvétel váltja fel, túlzottan csiszoltak, sikerültek egyes mondatok, s ezek kissé mesterkéltnak hatnak.

Kazakov elbeszéléseiben — köztük ebben is — fontos szerepet tölt be a csodálatosan sok színű természet, különösen az északi táj, az északi emberek világa. Az *Égszínkéék történet*-ben a 17 éves moszkvai fiú életében először északra keveredik. A nagyvárosi zajhoz szokott Aljosa sok örömet talál a csendes „északban”. A lenyűgöző táj sok lelki élmény forrásává válik. A természet varázsa a fiúban lírai gondolatok inspirálója lesz. Az északi táj rövid lélegzetű de hatásos felvillantása a kontraszt háttér szerepét tölti be, mintegy ellensúlyozza az elbeszélés többségében moszkvai couleur locale-ját. A varázslatos táj jótékony hatása erősen befolyásolja Aljosa kibontakozó szerelmét is, s még fennköltebbnek, még ünnepélyesebbnek érzi kapcsolatukat.

Az *Égszínkéék történet* hangulatos, megkapó életkép, amely nem nagy-szabású témájával vagy igényes konfliktusával vívja ki elismerésünket, hanem bájos, közvetlen líraiságával, ügyesen megkomponált mozaikszerű felépítésével.

A *Falusi állomáson* (На полюбуйке) című elbeszélése ugyancsak a szakítás szomorú pillanatát idézi fel. A lány és a fiú búcsúznak a kis falusi

állomáson, a fiú elutazik, a lány marad. Az elbeszélés egész tartalmát az elválás villanásnyi drámai szituációja adja. A fiatal falusi fiú életében a sport váratlan lehetőségeket kínál fel. Felcsillantották előtte az érvényesülés útját, a „kellemes” városi életet. A sikerért, a városért folyó hajszában a fiú könyörtelenül feláldozza hozzátartozóit, eddigi életét, szerelmét.

Az író kitűnően ábrázolja a kétfajta embert. A városba törő durva lelkű sportoló fiút és a gyengédségre, szeretetre vágyó lányt, aki reménykedve kísérté kedvesét az állomásra. A fiú mindvégig leereszkedően majd fennhéjázva beszél a lánnyal, csak szavakat vet oda neki, teher neki a lány, aki csak a múltjára emlékezteti, amellyel éppen szakít.

Az elbeszélés szinte a búcsúzkodás pár percébe sűriti az érzelmeket és sorsokat. Az író nem törekszik arra, hogy ábrázoló eszközei feltétlenül nagyon modernnek legyenek, elsősorban Csehov finom megoldásaiból merít. Bár a csehovi hangvétel szembetűnő, mégis Kazakov jellegzetes szemlélete, ábrázolásmódja átsüt az egész novellán. A *Falusi állomáson* mai történet mai hősökkel.

Bár az elbeszélésben nagyon keveset tudunk meg a fiú életéről, még kevesebbet a lányéről, aki mindvégig névtelen marad, mégis a jól megválasztott szituáció, a pár mondatos szóváltásuk elégséges ahhoz, hogy mindkettőjük jelleme világosan álljon előttünk. Az önző, szívtelen, a karrier halvány reménye érdekében mindent durván felrúgó fiú, és a természetes egyszerűségében is értékes, bájos falusi lány képét művészi mélységgel ábrázolta az író. Ebben az elbeszélésben is a két különböző jellem összecsapása áll az író érdeklődésének homlokterében. Kazakov művészi tehetsége éppen abban van, hogy néhány ecsetvonással plasztikusan élénk állítja a kétfajta embertípust s nemcsak közös múltjukat villantja fel, hanem utal kétféle jövőjükre is.

A szovjet kritikusok többsége Kazakov egyik legsikerültebb művének tartja a *Falusi állomáson* című elbeszélését. Busin [3] nagyon találóan arról ír, hogy ez a novella egy egyenlőtlen párbaj, a gyengédség és durvaság, jószág és szívtelenség, nemesség és aljasság között.

A *Mányka* (Манька) című elbeszélésben az első szenvedélyek felszínre törése, az emberré érés izgalmas pillanatai ragadják meg az író képzeletét. Mányka, a korán árvaságra jutott, kedves, fiatal levélhordó lány titkolt vonzalmat táplál a keménykötésű, jóképű halász, Perfilij iránt. Egyik útja alkalmával a lány véletlenül egyedül találja a halásztanyán a fiút. Éppen beszélgetni kezdenek, mikor nagy vihar tör ki. Perfilij Mányka segítségével összeszedi a tengerben maradt halászhálókat, majd összefázva visszatérnek a halászkunyhóba. A viharból menekültek jóleső érzésével hamar megtalálják a közös hangot, átöltöznek, teáznak, s ekkor Perfilij úgy érzi, itt a kedvező alkalom, amelyet nem mulaszthat el. Mányka a fiú férfias közeledését látva megrémül, s bár őszintén vonzódik hozzá, kiszakítja magát a halász heves öleléséből, s megfutamodik.

Az író figyelme elsősorban a magányosan élő, minden nagyobb lelki élményt nélkülöző főhősnőre összpontosul. Igyekszik Mányka eseménytelen életének minden főbb momentumát vizsgálat alá venni. Mányka eldugott kis halásztanyák postása, és a munkájával járó gyakori, hosszú, magányos menetelés rányomja bélyegét személyes életére is. Örömet főleg

csak az okoz neki, ha a halásztelepüléseken szívélyesen fogadják, elbeszélgetnek vele, érdeklődéssel hallgatják a faluból hozott új híreit, vagy gazdagon megvendégelik. Perfilij iránt táplált érzése az első igazán színes élmény életében. A 17 éves Mányka még nem tudja és nem is nagyon akarja kimutatni érzelmeit. A véletlen esemény, a vihar, váratlan lehetőségeket ad számára, de megretten, elbizonytalanodik, felébred eredeti természete, makacs merevsége, s eltaszítja magától a szeretett fiút.

Az író finom érzéssel állítja elénk Mányka figuráját, nagyszerűen lebbenti fel a fátylat a fiatal lány legbensőbb lelkvilágáról. Avatott kézzel nyúl a kényes szituációhoz, s nagyszerű művészi érzéssel rajzolja meg azt a pillanatot, amikor a lány erős lelke lemond a villanásnyi örömről, mert igényes lényre ennél többet kíván.

Ez az elbeszélés is nagyszerűen példázza, hogy Kazakovot elsősorban az emberi jellemek és kapcsolatok szerteágazó, sokszínű útjai izgatják, s az író nemcsak a hősök külső életkörülményeinek leírásában tud marandót alkotni, hanem van érzéke a pszichológiai mélységekhez is. Mányka alakjának megteremtése mindenképpen ezt támasztja alá.

A *Mányka* című novella értékeihez is feltétlenül hozzátartozik Kazakov természetleírása. A vihart, a maga tomboló fenségében, találó jelzőkkel ábrázolja. Az elszabadult, lázongó természeti jelenség kicsit a hősnő lelkének is áttételes tükörképe. „És végül megérkezett az igazi vihar. Nyomban tajtékzó hab lepte be a hullámokat, apró vízcseppek milliárdjait sodorta a szél, s a part felől mennydörgő üvöltés hallatszott; óriási vízgörgeteg nyomult előre a homokon, s kis híján a tanyáig hatolt. A tenger lassanként csokoládészínt öltött” [4].

Ilyen s ehhez hasonló leíró remeklések színesítik Kazakov novelláinak többségét, s azt is kifejezik, hogy a fiatal elbeszélő vonzódik az érdekes, izgalmas és szép, helyenként félelmetes természeti jelenségekhez.

Ezek a kitűnően sikerült, többségükben hangulatteremtő természeti képek szervesen beleilleszkednek az események menetébe, sőt legjobban megszerkesztett elbeszéléseiben cselekményt magyarázó vagy éppen előbbre vivő szerepük is van.

A *kenyér illata* (Запах хлеба) c. művében jól érzékelteti a megváltozott életkörülmények hatását az ember jellemének további alakulására. Duszja régóta elkerült falujából, s vidáman élt férjével Moszkvában. Mikor anyja haláláról értesítést kapott, nem rendítette meg túlságosan a hír, el sem utazott a temetésére, mert tél volt és hideg. Hónapokkal később mégis hazautazott, hogy az örökség ügyét elintézzze. Idegenül érezte magát szülőfalujában, jóformán senkire sem emlékezett. Édesanyja sírjánál azonban őszintén elérzékenyedett, sírógörcsöt kapott, de másnapra teljesen összeszedte magát, vidáman mesélt moszkvai életükről, s könnyű szívvel hagyta el szülőfaluját, csak a falusi kenyér illatát vitte magával a fővárosba.

A jól megválasztott esemény kitűnő alkalmat nyújt az írónak arra, hogy lélektani oldalról közelítsen a hőséhez. Duszja 15 éve nem látta faluját, teljesen elszokott tőle, az új „könnyebb” élet teljesen elszakította egykori barátaitól, ismerőseitől.

Duszja egoista vonásai a cselekmény során egyre világosabbá válnak. Nem köti semmi a faluhoz, rokonaihoz, nem is várhat tőlük semmit, ezért nem is látja értelmét, hogy tartsa velük a kapcsolatot.

Édesanyja sírjánál Duszja egy pillanatra összeroppan, az egoizmus kérge alatt egy rövid időre felébred bizonyos emberi melegség. A sírnál állva rádöbben, hogy árva lett, s az egykori őszinte, romlatlan gyermeki érzés elemi erővel tör fel az érett nő lelkéből. A közönyösség kemény kérge alól hevesen feltört mélyebb emberi érzés azonban olyan hirtelen apad el, amilyen gyorsan a felszínre tört. A váratlan megrendülés után már ismét a közömbös, önelégült, nagyvárosi Duszja tér vissza Moszkvába.

Kazakov az igénytelen, a különösebb szellemi vágyak nélkül élő embert mutatja be, akit semmi nem köt össze a többi emberrel, legfeljebb az anyagi érdek. Lelkük teljesen üres, érzelmviláguk sivár, érdeklődési körük primitív, s csak nagyritkán adódhat életükben olyan különleges pillanat, amely üres lelkükben egy-egy őszinte, mélyebb érzést indukálhat.

Az elbeszélés pergő ritmusú, sok rövid, találó dialógus élénkíti, s mozaikszerű felépítése ugyancsak jellemző például szolgál Kazakov egész novelláiró művészetére.

Az első témakört többek között olyan kiváló elbeszélések reprezentálják még, mint a *Ház a meredély alatt* (Дом под кручей), amelyben az író találó jellemrajzai, tájfestése s ízes nyelve képviselik a művészi értékeket, a *Ketten decemberben* (Двое в декабре), amelyben az egykor gazdagon lángoló érzelmek váratlan elapadását sejteti meg finom csehovi hangszereléssel, vagy az *Átkozott észak* (Проклятый север) c. elbeszélés, amely két északi tengerész jaltai nyaralásáról szól, kedves tájrajzzal színesítve. Külön figyelmet érdemel még *A szigeten* (На острове) című novella, amely két ember gyors egymásratalálását, kibontakozó érzelmét, s hirtelen elválását mutatja be. „A külső és belső világ, a táj és lélek részleteinek rendkívül pontos és költőien megemelt ábrázolása adja azt az eredményt, amely Kazakovnak úgyszólván minden írását jellemzi. Ez az írásművészet *A szigeten* című novella példáján jól megfigyelhető, s talán még a fordításon is átüt, hogy milyen művésze Jurij Kazakov az orosz szó alkalmazásának, az írói fogalmazás biztonságának” [5]. Ez az elbeszélés is erősen magán viseli a csehovi lélekábrázolás nyomait. A főhős. Zabavin, miután a szigeten hajóra szállt, ugyanúgy elmélkedett magában a történekről, mint egy hamisítatlan csehovi figura; talán ez a szerelem, ez volt a boldogság?

A szigeten c. novella — bizonyos csehovos íz ellenére is — nagyon jól példázza Kazakov írásművészetének legjellemzőbb vonásait.

Kazakov másik, jellegzetes témakörébe tartozó elbeszélései a magányosok és társtalanok sorsát és életszemléletét elemzik. Sokat foglalkoztatja az író az élet útjait egyedül járó emberek lelkivilága, akik sehol sem találják helyüket. Ezek az emberek mindig keresnek valakit vagy valamit, de végeredményben legtöbbször nem találják meg életük igazi értelmét. Kazakov kitűnő hősöket és történeteket választ, hogy érzékeltesse, a hosszabb időn keresztül magába zárkozó emberek érdeklődési köre beszűkül, érzelmi életük elszíntelenedik, sokszor furcsa, merev szokásokat vesznek fel. Kazakov néhány remekül megformált figurát sorakoztat fel, amelyek valósabb, reálisabb életcél nem találván, hiú ábrándkergetésben,

erőltetett nagyzolásban vagy éppen hazudozásban és szélhámosságban élik ki magukat.

E témakör egyik legkiválóbb darabja az *Ádám és Éva* (Адам и Ева) c. elbeszélés. Agejev, a fiatal festőművész egy északi város szállodájában magányosan iszik, s töpreng művészi pályafutásán. Mikor meglátogatja őt Vika, a kedves, moszkvai egyetemista lány, nem érez különösebb örömet. Másnapi hajókirándulásuk sem tükrözi a boldog szerelmesek hangulatát, mert a festő csak megnemértettségéről és „rosszindulatú” kritikusairól beszél. Agejev csak önmagával van eltelve, csak saját maga, s művészi karrierje érdekli, s a hozzá őszintén vonzódó lánynak alig szentel figyelmet. Vika jogosan sértve érzi magát, s visszautazik Moszkvába. Agejev még a búcsúzásnál sem eszmél fel, s nem érzi, hogy valami nagyon szépet s kedveset elvesztett.

Az elbeszélés pszichológiai szituációk sorozata. Agejevnek, a komor, társtalan hősnek adódik pár alkalom, hogy elhibázott életén változtasson, hogy visszataláljon az igazi művészetbe, megfelelő élettársat találjon, de makacs egoizmusán, konok hiúságán nem tud áttörni az élet józanabb lehelete. A festő elhibázott művészi hitvallását, durva önzését, értelmetlen magányosságát nem kemény, bíráló szavakkal mutatja be az író, inkább sajnálkozó szomorúsággal. Kazakov finom iróniával érzékelteti, hogy ma már értelmetlen „Ádám és Éva”-ként élni.

Az író fő figyelme kétségkívül Agejevre összpontosul, s a lány szerepe elsősorban abban rejlik, hogy megjelenésével újabb lehetőségeket adjon Kazakovnak arra, hogy még mélyebbre hatoljon hőse lelkivilágába. Részletesen ábrázolja az író azt a lelki kínzást, amelynek a festő alávetette a lányt, aki lelkendező örömmel vállalkozott a fáradságos útra, hogy a szeretett férfit viszontláthassa, majd azt, amikor a sivárlelkű művész a szándékos kínzások s tapintatlanságok közepette közvetve Vika tudomására hozza, hogy nincsen rá szüksége. Fokozatosan s meggyőző erővel bontja ki Agejev jellemét, aki undorítóan önző, szerfelett beképzelt, ugyanakkor művészi céljai sekélyesek, érzelmi világa tompa és hideg. Az elbeszélésben nagyszerűen rajzolta meg Kazakov a művész alakját, jól általánosította negatív vonásait, találóan mutatta be a hamis művészújító szerepében tetszelgő Agejevet, aki végeredményben nem érti önmagát, sem a környezetében levő embereket, nincsen tisztában saját, valódi értékeivel, s hajótörést szenvedett életével szemben is értetlenül áll.

Az *Ádám és Éva*-ban érinti az író az elidegenedés problémáját is, amely a férfi és nő közé áthatolhatatlan belső falat emel, bár külsőleg semmi sem zavarná boldogságukat. A jól megválasztott alaptéma sok lehetőséget kínál arra is, hogy Kazakov az intellektuális belső élet sok érdekes momentumát hozza felszínre.

A pompás természeti leírások, a nagyszerű belső monológok nagyban emelik a novella értékét.

A *szakadár* (Отщепенен) c. elbeszélése is fényesen bizonyítja, hogy Kazakov az emberi lélek ábrázolásának szakavatott mestere. Az elbeszélés egy falusi östehetség céltalan életét, lassú pusztulását mutatja be. Jegor, a fiatal bójaőr, szertelen életet folytatott. Gyakran a pohár fenekére nézett, s ilyenkor volt igazán elemében. Az arra vetődő utasokat harsányan

szórakoztatta, csapongó fantáziával mesélt, nagyzott nekik. A víg, mámoros esték nagy befejező száma Jegor éneklése volt. Kitűnő hangja mindig feltűnést keltett az átutazók között is, s gyakran tanácsolták neki, hogy feltétlenül művészi pódiumon kamatoztassa szép hangját. Jegor, a könnyelmű, szertelen ember, egy lépést sem tesz sorsa előnyösebb megváltoztatásáért, s csupán abban leli legnagyobb örömét, ha szeretőjével, Aljon kával, duettet énekel a folyóparton.

Jegor a társadalom periferiáján élő, s abban igazi helyét nem talál ember furcsa típusa. A fiatal, nagy ivós bójaór sorsa egyszerű, s mégis szokatlan. A tehetséges férfi nem is próbál komolyabb életcélt tűzni maga elé, megelégszik azzal, hogy jócskán felönt a garatra, nagyokat füllent, s alkalmanként szép zengzetes hangját hallatja.

Kazakov elsősorban nem hőse faragatlanságát, durvaságát akarja bemutatni, hanem a benne rejlő eredeti tehetséget, amellyel orosz dalokat ad elő. A dalok s művészi hajlama messze a napi durvaságok fölé emelik Jegort. De ritka tehetsége semmivé foszlik tunya, enervált élete folyamán. A céltalan élet a szülője annak a nagy paradoxonnak, amely Jegor nagyszerű adottsága és természetének erkölcsi fejletlensége között van.

A novella rendkívül érdekes és hangulatos, de néhány nehezebben érthető momentum is található benne. Az író nem ad teljesen világos választ arra, vajon mi akadályozza Jegort abban, hogy tartalmasabb, emberi életet éljen, mi gátolja meg abban, hogy eredeti tehetségét egy más úton bontakoztassa ki? A mű legfőbb gyengéje éppen az, hogy Kazakov nem elemzi részletesebben azokat az okokat, amelyek Jegort — még a kezdet kezdetén — a könnyelmű, céltalan élet útjára taszították. Bár nagyon finom eszközökkel rajzolta meg az író Jegor alakját, mégis, sajátos életmódjának lelki motivációi helyenként hiányosak.

A nyughatatlan csavargó, de a munkát szerető ember típusát a *Könnyű élet* (Лёгкая жизнь) c. elbeszélésben ábrázolja az író a legszemléletesebben. Vaszilij Pankov ügyes munkás, de szerfölött izgága, ízléstelenül hangoskodó ember. Éppen több évi távollét után hazafelé tart falujába, egy rövid, bohém pihenőre. Otthon szívélyesen fogadják, s hamarosan a falu ifjúságának is kedvence lesz. Azután hirtelen egy reggel arra ébred, hogy únja a falut, megint érzi az ismerős vágyat; utazni, érdekes helyeken dolgozni, pályaudvarokon várakozni, ismeretlen helyeken hálni. Pankov gyorsan összecsomagol és útrakel.

Remekül állítja elénk az író Pankov figuráját. Nem munka közben, hanem szabad idejében mutatja be a hőst. Pankov született csavargó, bár szeret dolgozni, nem tud sokáig egy helyen megmaradni. A változatos, szertelen életet kedveli. Otthon is csak addig érzi jól magát, amíg minden napra jut valami új mulatság, amíg újra ismerkedik a lányokkal, elhenceg sikereivel, horgászik, iszik, harmonikázik. Aztán egyszerre mindebből elég neki, s nyughatatlan természete űzi tovább más, új helyekre, újabb örömek felé. Nem találja helyét az életben, s ezért annak sikamlós felületén cikázik. Pankov műveletlen ember, s nem is él benne a vágy, hogy a környező világ tartalmasabb, mélyebb értékeit felfedezze. Bár esetenként szeretne okosabbnak és műveltebbnek látszani, de ilyenkor primitív tulajdonságai még nyilvánvalóbbá válnak.

Kazakov elsősorban cselekedetein keresztül ábrázolja hőseit. Nem írói szóval mutatja be a legfőbb vonásait, hanem kis epizódokban szerepelteti Pankovot, s minden egyes kis történetecskében a hős valamely jellegzetes tulajdonsága reflektorfénybe kerül. Pankov legfőbb vonása — a helyét nem találó ember nyughatatlan vándorlása — az egész elbeszélés vezérmotívuma.

Miközben „a könnyű életet kedvelő” hőssel száguld a vonat hazafelé, Kazakov is elgondolkodik az életről, s egy írói monológgal előlép az események mögül. „Mekkora darab földet hagy maga mögött, hány falu, állomás száguld el mellette, míg alszik vagy ébren töpreng az ember! S ezekben a falvakban, ezeken az állomásokon rengeteg ember él. Nem látta és nem is látja majd őket soha, életükről, halálukról sohasem értesül, mint ahogy azok sem fognak hallani őróla. Hogy összeszorul az ember szíve arra a gondolatra, hogy a sorsoknak, örömeknek, bánatoknak és szerelmeknek ezt a mérhetetlen sokaságát, mindazt, amit általában életnek nevezünk, sohasem látja meg” [6].

A *Könnyű élet* c. elbeszélés is apró mozaikokból épül fel, amelyeket a főhős figurája olvaszt össze szerves egésszé. Szerkezete egyszerű, világos, csupán az író lírai monológjai szakítják meg néha az események menetét. Nagyszerű az elbeszélés nyelve, teljesen a mai élet lexikáját használja fel.

A második témakörbe olyan jól sikerült elbeszélések sorolhatók még, mint *A zarándok* (Странник), amelyben a „szent” vándor nevetséges felsülését mutatja be az író, komoly, tanulságos epizódokkal vegyítve, vagy *Az úton* (По дороге), c. novella, amely az építkezésről építkezésre vándorló Sznyegirjov sorsát ábrázolja színes, találó képekkel.

Több olyan kitűnő elbeszélés szerzője is Kazakov, amely alig-alig cselekményes, az író elsősorban hangulatokat ad vissza, érzelmeket intonál, finoman sejtet különböző lelkiállapotokat. A novellákban felsejlő érzések, lelkiállapotok, hangulatok nem kapnak határozott megfogalmazást. Kazakov nem bontja ki világosan hősei belső érzésvilágát, csupán képeket villant fel, amelyek az adott lelki élményt és hangulatot inspirálják. E harmadik főbb témakör egyik legjellegzetesebb elbeszélése *A szarvasagancs* (Оленьи рога), amely egy tizenhat éves kislány érzelmeinek ébredéséről szól. A szép kislány nemrég nyerte vissza egészségét, s most nagyon boldog, szertelenül álmodozik. A tengerparti szanatóriumához közel levő házban, amelyeket szarvasagancsoknak nevez el, manókat vél felfedezni, sokszor mesébe olvadó álmokat sző magának, máskor a távolban síelő ismeretlen fiú borzol benne érzelmeket. Az író sokszor szétbogozhatatlan egésszé szövi az álmot és a valóságot, éles határvonalat nem húzhatunk a kettő közé.

Az elbeszélés legfőbb értékei kétségkívül a finom, sejtető hangulatábrázolás és a téli táj megkapó képei. A természeti képek sorával Kazakov közelebb hozza az olvasóhoz a fiatal, tétova lélek múló lelkiállapotát, megsejtetve egyúttal a benne rejlő lehetőségeket is. Rögtön az elbeszélés elején nagyszerű képsorozatot találunk: „A leány óvatosan megindul az előző napon felolvadt és az éjszaka folyamán megfagyott ösvényen: karját szétárva tesz néhány lépést. Lába alatt recseg, ropog a jégkéreg. Kristály-

tiszta és hangos ez a ropogás, ez a zengés, és valami rég feledett szívfacsaróan édes titokra emlékezteti a lányt. Nem néz se jobbra, se balra, egyre messzebb kerül a háztól, felkaptat egy dombra, s látja alant a befagyott tengert a látóhatár szélén, a víz jégmentes sötét sávját, látja mint világosodik fokozatosan körös-körül minden, s aztán végre felbukkan a ködösen fehér, bágyadt fényű nap” [7].

Az író *A szarvasagancs*-ban csak felvázolja — főbb vonásaiban — egy érésben levő tizenhat éves lány kusza lelkivilágát, aki támpontokat keres magának, de nem mond ki semmit megfoghatóan az író. A fiatalság, a boldogságvárás és a visszaszerzett egészség — mindez reményteljes program a serdülő lány számára. Közvetve ábrázolja Kazakov a lány csapongó érzésvilágát, s még az érzések pontos megnevezését is elkerüli. Ez az álmodozó, bizonytalan, de szívet-lelket bizsergető lelkiállapot nagyrészt általános tizenhat éves korban, ezért az író hősnőjének nem is ad nevet, hiszen névtelenül egy egész korosztályt képvisel. Ezek a lányok bár még tétovák, sőt félnékek, de mindannyian titkon várnak valakire és valamire. Ezt a sok tekintetben homályos, zavaros s végeredményben kiforratlan lelkivilágot nagyszerű művészi fogásokkal érzékeltette az író.

Kétségtelen, hogy az elbeszélés helyenként magán viseli az író követeésre méltónak ítélt mestereinek stílusnyomait, s a virtuóz ismétlés itt-ott elnyomja a kazakovi hangot. Nagibin [8] szerint az elbeszélés erősen Bugyin művészetére emlékeztet. Bár *A szarvasagancs* nem mentes bizonyos hatásoktól, egészében véve mégis a jellegzetes kazakovi ábrázolásmód az uralkodó.

A természet emlékezésre késztető erejét bizonyítja a *Vadászaton* (Haxoxore) c. elbeszélésével. Az apa, Pjotr Nyikolájevics, végigjárja fiával azokat a nevezetes helyeket, ahol egykor ő is az apjával vadászgatott. Fájdalmas nosztalgiával eleveníti fel az egykori eseményeket, szokásokat. A természet is nagy átalakuláson ment át azóta, nemcsak a reminiszenciákban feloldódó apa, aki homályosan megsejti azt, hogy a megváltozott természeti képek legalább olyan nagyszerű élmények forrásává válhatnak a fia számára, mint amilyen gazdag érzéseket váltott ki belőle egykor a már csak emlékeiben élő ismert táj.

Ez az elbeszélés is, akárcsak *A szarvasagancs*, elsősorban kitűnő hangulatmegragadó erejével s elbűvölő természeti képeivel hívja fel magára a figyelmet.

Az *Éj* (Ночь) c. rövid elbeszélésének jóformán nincs cselekménye. Az éj szépségét, döbbenetes varázsát, félelmet keltő neszeit igyekeznek megragadni az író. A tábortűznél üldögélő emberek csak a keretet adják meg, az elbeszélés főszereplője maga a fenséges, komor éj. Nagyszerű a novella befejezése, amely a közelgő hajnal képét villantja fel. „Keleten pirkadt, és zöldesen meg-megcsillámlott az ég. Harmat hullott, felfrissült a levegő. Kibontakoztak a fák körvonalai. Nem, nem volt még világos, de minden perccel jobban látszottak a bokrok, ágak, fenyők, sőt még a tobozok is. Véget ért az éj, s beköszöntött a kora hajnali szürkület, a pirkadatnak az az órája, amikor a falusi kakasok rekedten kukorékolnak egyet, és még álomba merülnek” [9].

Az *Éj* azok közé a legjobban sikerült Kazakov-novellák közé tartozik, amely alig-alig viseli magán a klasszikus mesterek kezenyomát, s mindvégig a jellegzetes kazakovi líraiság és sajátos hangvétel dominál.

Rendkívül szokatlan *A villők* (Кабиасы) c. elbeszélése, amelyben Zsukovnak, a még nagyon fiatal klubvezetőnek, különös vízióit mutatja be. Falujába hazatérőben Zsukov találkozik az erdőben Matvejvel, az éjjeliőrrel, aki mesél neki az erdő titokzatos lakóiról, a parányi villőkről, amelyek susognak, énekelnek s az embereket ijesztgetik. A hallottak hatására a fiatal fiú — később az úton — látni véli a villőket, s a félelmetes víziók egész sora vonul el lelki szemei előtt. Később rájön, hogy mindez túlfűtött képzeletének csalóka játéka volt. A természet csodálatos és zajos jelenségei tréfálták meg, amelyektől nincs mit félni.

Az elbeszélés remekül példázza, hogy a mendemondák, a fantázia torz szüleményei még mindig nagy hatást gyakorolhatnak az emberekre. Kitűnően adja vissza az író a lelki félelem különböző fázisait, amikor az ember a vélt rémlátomások hatására a valóságban kiizzad.

A *Villők* főhőse a kultúra egyik falusi szószólója. Éppen ezért az elbeszélés felszíne alatt minden bizonnyal az a rejtett gondolat is meghúzódik, hogy a kultúra hírnöke maga is sok csapdán kénytelen átküzdeni magát, néha vak tett is kísérelheti útját. Alkalmanként akadályokat, álveszedelmeket sejt ott is, ahol a valóságban sima, egyenes út van.

Az író nem folyamodik szokatlan ábrázoló eszközökhöz, hogy érdekes hőst pregnánsan mutassa be. Elsősorban a Zsukovban végbemenő lelki folyamatokat sorakoztatja fel, aztán a váratlan, ismeretlen benyomások hatása alól szabadulni akaró fiút látjuk. Az egyszerű falusi klubvezetőt ideig-óráig megzavarták a rendkívüli dolgok, aztán magához tér, s a realitások tükrében újra átéli, majd átértékeli a látomás-eseményeket. Az egészséges életszemlélet mindent elsőprő győzelmet arat a víziók felett.

Kazakov szakavatott kézzel tudja hitelessé tenni hőse lelki és szellemi felfrissülését és megújódását.

Bizonyos meggondolásokból a harmadik nagyobb témakör elbeszélései közé sorolhatjuk a *Nyikiska titkai* (Никишкины тайны) c. novellát is, amely ugyancsak hangulatot ad vissza, elsősorban a természet „hangulatát” s a benne élő gyermekét. Az elbeszélés egy különös északi fiúcskáról, Nyikiskáról szól, akiben csodálatosan keverednek a reális és merészen fantasztikus elképzelések. A kisfiú apja halásztanyája felé igyekszik, s útközben a varázslatos természet álmodozásra készíti. Az elbeszélésnek jóformán semmilyen cselekménye sincs, a mű középpontjában a táj megkapó képei állnak, ahogy egy nyolcéves gyermek azokat látja, érti és élvezi. Hol a köves part ragadja meg Nyikiska figyelmét, hol a nedves, vörös meduzák és a lágyan ringó tenger keltik fel a fiúcska érdeklődését, máskor a keskeny erdei ösvény csodálatának tárgya. A halásztanyára való megérkezés és a közös lazacfogás után az est vibráló fényei és a csillagok színes játéka bűvöli meg. A fiú élvezi a természet pompás szín- és fényjátékát.

A kitűnő elbeszélés értékét bizonyos mértékben csökkenti a kissé szokatlan, helyenként stilizált hang, s az, hogy Kazakov túlzott teret enged az északi dialektusnak.

Kazakov témavilága — amint bevezetőben vázoltuk is — természetesen jóval gazdagabb a felsoroltnál, de az elemzett témaköröket tartjuk a legjellemzőbbnek, ezért esett rájuk a választás.

A novellista Kazakovról festett kép még viszonylagosan sem lenne elfogadható, ha nem tennénk még említést néhány jellegzetes elbeszéléséről.

A jelen és múlt képének egy-egy ember sorsában való felvillantása szintén önálló témakörként fogható fel. Az ide tartozó elbeszélések közül az *Öregek* (Старики) című érdemel legnagyobb figyelmet, amelyben Tyihon és Kruglov figuráin keresztül nagyszerűen ábrázolja az író, hogy a régi, a forradalom előtti gyűlölet sohasem alszik ki azok szívében, akik egykor a küzdőtér két ellentétes pólusán álltak. Az elbeszélésből egyértelműen kiviláglik, hogy az író rokonszenve az öreg, bikaerős éjjeliőr, Tyihon mellett van. Az események menetét itt is gyakran természeti képek szakítják meg, amelyek szervesen illeszkednek a novellába.

A jól sikerült elbeszélés egyúttal az író határozott, haladó politikai nézetének is hű tükre.

Témájuktól függetlenül feltétlen figyelmet érdemelnek Kazakov drámai elemekkel átszőtt elbeszélései. E típus egyik legsikerültebb elbeszélése a *Csendes reggel* (Тихое утро). A novella egy mindennapos, bájos eseménnyel kezdődik — két kisfiú, az ügyes, falusi Jaska és az ügyetlen, városi Vologya halászni mennek a folyóhoz — aztán az idillikus kép majdnem végzetes tragédiába torkollik. Vologya a folyóba esik, a megrémült Jaska első ijedtségében el akar menekülni, aztán egészséges gyermeki lelke rádöbbsenti, hogy erejéhez mérten segítenie kell. Önfeláldozóan a vízbe veti magát, s kimentí úszni nem tudó barátját.

Az elbeszélés sarkalatos pontja Jaska belső vívódása. A hozzáértő falusi gyermek, aki kissé lenézi a városból odacsöppent ügyetlen fiút, a drámai pillanatban rövid habozás után megérti, csak egyedül ő háríthatja el az egyre nyilvánvalóbbá váló végzetes szerencsétlenséget. Kitűnően ábrázolja az író a falusi gyermek lelkivilágát, s azt a belső lelki konfliktust, amikor eldől, hogy Jaska elfut-e, avagy megpróbál segíteni. Találó képekben állítja elénk Kazakov a két gyermek incselkedő kapcsolatát, amelyet egy csapásra átformál a kibontakozó tragédia lehelete. Mikor a szörnyű, drámai „élmény” szerencsés befejezést nyer, az író finoman sejteti, hogy amit a kisfiúk közösen átéltek, nem lehet elfelejteni. Először ifjú életükben az élet a maga teljes komolyságában tárult ki előttük. A drámai pillanatok sok tekintetben éretté tették a gyerekeket. Ezt a rövid, de művészien sűrített folyamatot élethűen és sajátos írói eredetiséggel tudta Kazakov hihetővé formálni.

A *Csendes reggel* méltán váltott ki osztatlan elismerést kritikusok és olvasók között egyaránt.

Arcturus, a vadászkutya (Арктур, гоначий пес) ugyancsak azon legkiválóbb elbeszélések sorában foglal helyet, amelyekben drámai elemek színezik a cselekményt. A novella egy vak vadászkutya eseményes életútját követi nyomon. A mű alaptémáját az élet adta, az író első személyben mesél. A vak kutya történetét egy kedves északi város életébe ágyazza bele. Arcturusban — a vadászkutyában — a vele született ösztönök diadalmaskodnak a mostoha körülmények között is, és arra készítetik a vak ku-

tyát, hogy élete végéig ösztöneihez híven éljen. Arcturus is veszettül száguld az erdőben — mint a többi látó eb — úzi a vadakat szimat után, miközben össze-vissza horzsolja magát.

Kazakov féltő gonddal ír a kutyáról, akárcsak egy barátjáról, egy közelálló emberről. A tragikus vakság sok drámai epizód forrásává lesz, de ezek sokszor megtörnek az író lírai előadásának prizmáján. A sokszor dramatizált momentumok és a téma lirizált hangszerelése az elbeszélésben harmonikus egységbe olvadnak.

Arcturus, a vadászkutya című novellának sok közös vonása van a Teddyvel, Kazakov egyik legkorábbi elbeszélésével, s ezek sokban fényt derítenek az író életfilozófiájára is.

Az eddigiekben felvázolt, korántsem teljes írói képhez feltétlenül hozzá kívánczozik — hacsak címekben is — néhány olyan jellegzetes és érdekes elbeszélés felemlítése, mint az *Ősz a tölgyerdőben* (Осень в дубовых лесах), *Amott fut a kutya* (Вон бежит собака), a *Füst* (Тыи), és *A csúnya lány* (Пекрасивия).

Jurij Kazakov gyermekíróként is jelentős. A gyermekek számára írt műveinek összegyűjtött kötetét 1962-ben adták ki *Trópusok a kályhán* (Тропики на печке) címmel.

III.

Jurij Kazakovot lírai novellistának szokták nevezni. Ez a megállapítás végsősorban helyes és helytálló. Lírai a hangvételben, az ábrázolásmódban, sokszor a témaválasztásban, néha még a kompozícióban is. Kazakov novellái annyiban líraiak, hogy az író figyelme főleg a hősök belső lelkiállapotának, érzésvilágának, hangulatváltozásainak leírására összpontosul. Kerüli a látványos, morális konfliktusokat, inkább az emberekben levő etikai értékek ábrázolására törekszik. Minden hőst csak annyit szerepelteti, amennyi feltétlenül szükséges lelkivilágának és állásfoglalásának megmutatásához. Sokszor ott fejezi be elbeszéléseit, ahol a „szikrázó” konfliktusok kezdődnének. Ezt többségében nem úgy kell felfogni, mint a problémák elől való meghátrálást, hanem mint egy sajátos művészi lírai hajlam tudatos érvényre juttatását.

Kazakov hősei általában egyszerű, köznapi halandók, de a maguk nemében nagyszerű, becsületes emberek, viszont ha szükséges, esetenként igazi hőökké is tudnak lenni. Szeretik a munkát, embertársaikat, s az életben a nemeset és a szépet keresik. Találunk köztük furcsa figurákat is, álszent vallásosságban tetszelgőket, naivan hencegőket, nagyzó hazudozókat s másokat. Kazakov sokoldalúan jellemzi alakjait, igyekszik közel hozni őket az olvasóhoz, de elemzései főleg csak emocionális jellegűek. Az erős líraiság alkalmanként jellemábrázolásában is megnyilvánul. Hősei sokszor statikusak, élményeikből, érzelmeikből „élnek”, de nem haladnak sehová.

Kazakov elbeszéléseiben sajátosan vetődik fel az emberi boldogság problémája — az orosz irodalom hagyományos és nagy problémája —, melynek megoldásain oly sokat fáradoztak írói nemzedékek. Valami újat, jelentőset mondani erről a témáról vajmi nehéz, habár minden nemzedék

így vagy úgy, de nekilátott, hogy újra megoldja a szerelem, a szenvedés, az élet és halál örök kérdéseit. A mai szovjet elbeszélő próza jeles képviselői — Nagibin, Antonov s mások — sokat írtak erről a témáról. Ahogy Kazakov ezekhez a kérdésekhez közeledik, abban élesen rajzolódnak ki a háború előtti ifjú nemzedék pszichikai tapasztalatai; amely nemzedéknek bőven kijutott a nehézségekből, történelmiekből és társadalmiból egyaránt.

Kazakovot nem a spekulatív, a racionális vonzza az emberben, hanem az emocionális. Számára az érzelem mélysége, megbízhatósága és elsődlegessége marad a jellem alapvető mércéje. Számos elbeszélésének alaphelyzete: az ember — szemtől szembe a természettel, önmagával, és kapcsolatban egy másikkal, aki közel áll hozzá, akit szeret. Összegyűjtött novellái szabadon folyó, lírai elbeszéléssé állnak össze, egy lélek sajátos művészi gyónásává, az író különböző személyeken keresztül vall önmagáról. Az önvallomás kezdetei visszanyúlnak Kazakov egy korai és érzelmileg legfiatalabb elbeszéléséhez, az *Égszínkék történet*-hez, amelyben az író először határozta meg hősének sajátosan magányos világát.

A természetábrázolás központi helyet foglal el Kazakov művészetében. Kazakov mester a természet finom szépségeinek felfedezésében és pazar képekben tudja visszaadni a látottakat. A táj színeit és fényeit különböző gazdag árnyalataikban is képes élénk állítani.

Elbeszéléseiben a táj általában természetes hátteret alkot, mintegy a téma szerves tartozéka. Legtöbbször a hősök hangulatának is áttételes kifejezője, magyarázza, szemléletessé teszi azt a lelkiállapotot, amely eluralkodott a mű szereplőjén. Ha szomorú — akkor a táj is zord és rideg, ha boldog és hitteli teli — akkor a természet is viruló és harmóniát árasztó. Néhány novellájában a természet helyenként teljesen önálló tényezőként szerepel, majdhogynem „hőse” a műnek.

Kazakov az északi táj szerelmese, de mindig kellő mértéktartással ábrázolja. Bizonyára ezzel magyarázható, hogy az író számos figurája sokszor északra utazik, vagy hogy alakjainak az északi világ a legkedvesebb. A már említett *Északi napló*-ban hosszú részeket szentel e táj varázslatos szépségeinek művészi megfogalmazására. Számtalanszor olyan hőseket választ, akik életformájukkal valamilyen módon szorosan a természethez tapadnak.

Kazakov novelláinak nyelve modern, mai. Az olvasót rögtön megragadja nyelvének egyszerűsége, csiszolt stílusa, mély líraisága. Elbeszéléseinek többségében a mai beszélt nyelv sajátosságai, jellemző nyelvi fordulatai, finom árnyalatai uralkodnak. Néhány elbeszélésében használ az író régies szóalakokat, s ezek sokszor klasszikus ízt adnak műveinek. A régies formák nem feltűnőek, hiszen a mindennapi beszéd is alkalmaz nyomtatékos tartalmak, érzelmek, indulatok kifejezésére ma már archaikusnak tűnő alakokat.

Néha az északi dialektus szavait fűzi a köznyelvi társalgásba, ezzel is élénkítve stílusát. A tájnyelvi és archaikus szavak használatát sohasem viszi túlzásba, mindig mértéktartóan, kizárólag művészi-stiláris megfontolásból használja azokat.

Jurij Kazakov elsősorban a lírai témák, a finom sejtetések mestere, legsikerültebb elbeszélései is éppen ezt juttatják kifejezésre. A Turgenyev,

Csehov, Bunyin művészetének hagyományait folytató író neve ma már országa határain túl is eléggé ismert, hiszen legjobb műveit több nyelvre lefordították.

J E G Y Z E T E K

- [1] Fehér Ferenc: Kazakov. Az új szovjet irodalom. Bp. 1967. Gondolat Kiadó.
- [2] Jurij Kazakov: Égszínkék történet c. elbeszélés, az azonos című kötetből. Bp. 1961. Európa.
- [3] Бвшин: Штампы бывают разные; Литература и жизнь. 19. авг. 1959. (1—3)
- [4] Jurij Kazakov: Mánya c. elbeszélés az Égszínkék történet c. kötetből. Bp. 1961. Európa.
- [5] Kilátó (21 mai szovjet novella). Bp. 1964. Elbert János előszava.
- [6] Jurij Kazakov: Könnyű élet c. novella. Nagyvilág, 1963. V. sz.
- [7] Jurij Kazakov: A szarvasagancs c. elbeszélés, az Égszínkék történet c. kötetből. Bp. 1961. Európa.
- [8] Ю. Нагибин: Своё и чужое Дружба народов 1959. № 7. (238—240)
- [9] Jurij Kazakov: Ёж c. elbeszélés az Égszínkék történet c. kötetből. Bp. 1961. Európa.

I R O D A L O M

- [1] Gerelyes Endre: Égszínkék történet. Nagyvilág, 1962/2.
- [2] М. Тус: Человек коммунизма и литература Литературная Газета 8 12 1959. г.
- [3] И. Соловьева: Начало пути Новый Мир № 9, 1959 г (252—257)
- [4] Вл. Воронов: Человек — рядом с тобой Литературная Газета 20 10 1962 г.
- [5] А. Эльяшевич: Непривычное единство Звезда № 8, 1963 г. (185—202)
- [6] Л. Михайлова: Грубая плоть и горе от ума Знамя № 11, 1963 г. (213—216)
- [7] Я. Биликин: А жизнь движется Нева № 6, 1965 г. (177—178)
- [8] А. Нинов: Юрий Казаков и его рассказы в книге: Ю. Казаков: Двое в декабре, рассказы 1966 (248—269)
- [9] А. Нинов: Язык рассказа Дружба народов № 4, 1966 г.
- [10] В. Гейде о Мера душевности Комсомольская Правда 12 1 1967 г.
- [11] С. Санин: Могучий зов Нева, № 5, 1967 г
- [12] Е. Громов: Художник в современном мире Звезда, № 3, 1969 г. (182—195)

ЮРИЙ КАЗАКОВ, НОВЕЛЛИСТ

Йосиф Хекли

Резюме

В настоящей работе подробно рассматриваются самые значительные и интересные рассказы Ю. Казакова. Ю. Казаков является своеобразным и очень талантливым представителем современной советской прозы. В его рассказах преобладает лиричность.

Первые же его рассказы, появившиеся в печати, привлекли к себе внимание читателей точностью схваченных жизненных явлений, резкостью и уверенностью в их обрисовке и тонкими лирическими зарисовками.

Во многих рассказах Ю. Казакова чувствуется довольно сильное влияние Тургенева, Чехова и Бунина. Некоторые его рассказы, например, „Голубое и зеленое“, „Дом под Кручей“, целиком „инструментированы“ под Чехова, начиная с сюжета и кончая строем диалогов.

Тематика рассказов Ю. Казакова богата и разнообразна. Самыми известными его темами являются следующие: жизнь современного, простого человека, его любовь, думы и стремления, судьба одиноких людей, взаимодействие прошлого и настоящего. Иногда он только „интонирует“ чувства, настроения, душевные состояния без всякого действия.

Юрий Казаков является мастером изображения лирических настроений. Это доказывают произведения „Оленьи рога“, „На охоте“, „Ночь“ и другие.

У Ю. Казакова особое пристрастие и чутьё к прекрасному в человеке, об этом свидетельствуют такие рассказы, как „Манька“, „Тихое утро“.

Рассказчик избегает „крупных“ конфликтов, в большинстве случаев он изображает ежедневные, обыкновенные события и „маленьких“ людей.

В рассказах Юрия Казакова, написанных в начале 60-х годов, уже обозначилось больше внимания к сложному процессу жизни и к её многостороннему движению, таковы, например, рассказы „Кабиасы“ и „Адам и Ева“.

Многие произведения Юрия Казакова изобилуют красивыми описаниями природы. Пейзаж иногда выступает в рассказе как самостоятельный фактор.

Юрий Казаков уже написал немало интересного, он находится в расцвете творческих сил, и читатель ждёт от него новых вещей.

JURIJ KASAKOW, DER LYRISCHE NOVELLIST

DR. JOSEF HEKLI

ZUSAMMENFASSUNG

In dieser Arbeit werden die bedeutenden und interessanten Erzählungen von Jurij Kasakow ausführlich analysiert. Der Autor stellt fest, dass Jurij Kasakow ein bemerkenswerter und sehr talentvoller Vertreter der sowjetischen Gegenwartsprosa ist. In seinen Novellen dominiert hauptsächlich ein lyrischer Stil.

Schon die ersten Erzählungen Kasakows haben das Interesse der Leser durch ihre Naturschilderung und lyrische „Intonation“ erweckt. In vielen seinen Novellen ist oft der Einfluss von Tschechow, Turgenev und Bunin zu fühlen, zum Beispiel in „Толубое и зелёное“, „Дом под кручей“ und anderen.

Die Thematik der Erzählungen Kasakows ist sehr reich und verschiedenartig. Seine bekanntesten Themen sind: das Leben des einfachen Menschen unserer Zeit, seine Liebe, seine Ideen und Bestrebungen, das Schicksal der alleinstehenden Menschen, die Wechselwirkung der Vergangenheit und Gegenwart. Manchmal „intoniert“ der Schriftsteller nur Gefühle, Stimmungen, Seelenzustände ohne irgendeine Handlung.

Jurij Kasakow ist der Meister der Darstellung der lyrischen Stimmungen. Das beweisen die folgenden Novellen: „Оленьи рога“, „Ночь“, „На охоте“.

Der begabte Novellist vermeidet die „grossen“ Konflikte, in vielen Fällen stellt er alltägliche, gewöhnliche Ereignisse und „kleine“ Leute dar.

In seinen Novellen, die zu Beginn der 60-iger Jahre geschrieben wurden, hat der Schriftsteller den komplizierteren Prozessen des Lebens mehr Aufmerksamkeit gewidmet und zwar in „Кабиасы“ und „Адам и Ева“ und anderen.

Die Landschaft spielt eine sehr wichtige Rolle in seinen Werken, und tritt manchmal auch als selbständiger Faktor auf.

Jurij Kasakow hat schon viele inhaltsreiche und interessante Novellen geschaffen. Der Schriftsteller steht in der Blüte seiner Schaffenskraft und der Leser erwartet von ihm noch weitere neue Werke.